

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра економіки підприємства і міжнародного бізнесу

07/01-39М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних завдань та самостійної роботи
з дисципліни «Економічна безпека бізнесу»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Підприємництво, торгівля та
біржова діяльність» спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості освіти ННІЕМ
Протокол № 2 від 08.10.2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з дисципліни «Економічна безпека бізнесу» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Лесняк О. Ю.– Рівне : НУВГП, 2025. – 45 с.

Укладач: Лесняк О. Ю., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Відповідальна за випуск: Кушнір Н. Б., канд. екон. наук, професор, зав. кафедрою економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Керівник освітньо-професійної програми «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»: Стахів О. А., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу

Шифр попередньої версії методичних вказівок: 06-01-0154

© О. Ю. Лесняк, 2025
© НУВГП, 2025

ЗМІСТ

	Передмова	4
1	Опис дисципліни та структура залікового кредиту	5
2	Тематика практичних занять	6
3	Плани практичних занять	7
4	Тестова програма	31
5	Рекомендована література	44

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Економічна безпека бізнесу» вивчається згідно навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля», студентів, що навчаються за інтегрованими навчальними планами.

Метою викладання: засвоєння теоретичних підходів та опанування практичних навичок побудови цільових систем діагностики економічної безпеки підприємств.

Завданнями викладання навчальної дисципліни „Економічна безпека бізнесу” є вивчення сучасних теоретичних концепцій управління економічною безпекою підприємства, на основі комплексної діагностики підприємств; формування єдиного методологічного базису аналізу економічної безпеки підприємств на основі інтеграції бухгалтерського обліку, фінансового менеджменту, економічного аналізу та контролінгу; засвоєння аналітичних технологій діагностики ефективності протікання бізнес-процесів у розрізі окремих складових підприємницької діяльності; практичне опрацювання сучасних методик пошуку резервів підвищення економічної безпеки підприємства, забезпечення достатнього рівня ефективності та якості бізнес-процесів; засвоєння практичних навичок формування системи аналітичних показників виходячи з мети діагностики економічної безпеки підприємства та стратегії його розвитку.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен:

знати: основні поняття та категорії економічної безпеки підприємства; принципи проведення діагностики економічної безпеки та їх системні зв'язки; методологію формування цільових аналітичних показників дослідження господарської діяльності підприємств; методичний інструментарій управління економічною безпекою підприємства з використанням багатофакторних моделей оцінок ефективності його діяльності;

вміти: розробляти методики збору та обробки комерційної інформації для аналізу економічної безпеки підприємства; виконувати комплексні розрахунки аналітичних показників, обґрунтовувати цільові нормативи, оцінювати вплив факторів на підприємницьку діяльність; впроваджувати у систему управління підприємством спроектовані методики та моделі, а також оцінювати ефективність їх функціонування.

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ ТА СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ

1.1. Опис навчальної дисципліни „Економічна безпека бізнесу”

Найменування показників	Напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни Денна та інтегрована форма навчання
Кількість кредитів, відповідних ECTS — 3 Загальна кількість годин — 90 Тижневих годин: аудиторних — 4, СРС — 6	Спеціальність 076 „Підприємництво та торгівля” Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Вибіркова Рік підготовки: 4 Семестр — 7 Лекції — 16 год. Практичні — 14 год. Самостійна робота — 60 год. Вид контролю: екзамен

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять, індивідуальної та самостійної роботи становить 36% до 64%.

1.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	л	і.р.	с.р.		л	п	л	і.р.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Поняття та основні категорії економічної безпеки підприємства	14	2	2			10	6		1			5
Тема 2. Врахування ризику в системі економічної безпеки підприємства	18	4	4			10	21		1			20
Тема 3. Аналіз ризиків та методи їх оцінювання	16	4	2			10	22		2			20
Тема 4. Структура та система економічної безпеки підприємства	13	2	1			10	9	2	1			6
Тема 5. Функціональні складові системи економічної безпеки підприємства	29	4	5			20	32		1			31
Усього годин	90	16	14			60	90	2	6			82

1.3. Розподіл балів, що присвоюються студентам

Поточне тестування					Підсумковий контроль	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	до 40	до 100
5	15	15	5	20		

1.4. Шкала оцінювання знань

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Оцінка в ECTS	Для екзамену, курсового проекту (роботи)	Для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з повторним вивченням дисципліни

2. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми
1	2
1	Тема 1. Поняття та основні категорії економічної безпеки підприємства
2	Тема 2. Врахування ризику в системі економічної безпеки підприємства
3	Тема 2. Врахування ризику в системі економічної безпеки підприємства

1	2
4	Тема 3. Аналіз ризиків та методи їх оцінювання
5	Тема 3. Аналіз ризиків та методи їх оцінювання
6	Тема 4. Структура та система економічної безпеки підприємства
7	Тема 5. Функціональні складові системи економічної безпеки підприємства
Всього	

3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1. Тема «Поняття та основні категорії економічної безпеки підприємства»

1. Поняття, визначення та економічна сутність економічної безпеки підприємства
2. Основні категорії економічної безпеки підприємства
3. Кількісна оцінка економічної безпеки підприємства

Запитання 1: Які три аспекти охоплює економічна безпека підприємства в німецькомовній літературі:

Запитання 2: Які три аспекти охоплює економічна безпека підприємства в англomовній літературі:

Запитання 3: Безпека підприємства – це певний / а ... а) характеристика підприємства; б) стан підприємства; в) діяльність підприємства; г) процес на підприємстві; д) явище; е) показник діяльності підприємства.

Запитання 4: Економічна безпека підприємства – це ...

Запитання 5: Чим відрізняються поняття «суб'єкт» і «об'єкт»

Запитання 6: Чим відрізняються поняття «суб'єкт» і «об'єкт» економічної безпеки підприємства?:

Запитання 7: Якщо об'єкт безпеки абсолютно захищений, то безпека дорівнює...

Запитання 8: Чим відрізняється поняття загрози та збитку?

Запитання 9: Яким математичним терміном можна назвати поняття ризику RZ?

Запитання 10: Як обчислити небезпеку?

Запитання 11: Якими умовами супроводжується кількісний критерій оцінювання? (принаймні три)

Запитання 12: В чому основна складність застосування індикаторного підходу при оцінці безпеки?

Запитання 13: В чому основний недолік ресурсно-функціонального підходу?

Запитання 14. Забезпечення наявності на підприємстві якої економічної категорії можна вважати ознакою його економічної безпеки?

Практичне заняття 2. Тема «Врахування ризику в системі економічної безпеки підприємства»

1. Поняття економічної ефективності та її врахування в системі економічної безпеки підприємства

2. Оцінка ризиків при прийнятті рішення

Запитання 1: Чому дорівнюватиме теперішня вартість грошової суми, яка через три роки дорівнюватиме 250 грн., якщо ставка дисконтування – 12 %??

Запитання 2: Опишіть своїми словами використання поняття математичного очікування при розрахунку рівня економічного ризику

Запитання 3: Чому дорівнюватиме коефіцієнт дисконтування, якщо середній темп інфляції становить 20%, а облікова ставка Національного банку – 51%?

Запитання 4: В якій ситуації можна використовувати оптимізацію (тобто обирати найвигідніший варіант) як метод обґрунтування рішень?

Запитання 5: В якій ситуації можна використовувати правила Лайклайхуда та правило Байєса?

Запитання 6: Назвіть приклад проекту з низьким рівнем ризику

Запитання 7: Назвіть приклад проекту з середнім рівнем ризику?

Задача 1

На основі спостережень (25 років) про врожайність пшениці сорту «А» треба визначити ймовірність різних рівнів врожайності пшениці, що можливі в майбутньому.

Таблиця 1 - Вихідні дані

Роки спостережень	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Врожайність, ц/га	51	53	63	65	51	54	49	44	45	42	41	43	46	47	48	32	38	37	33	38	36	29	22	27	18

На базі вихідних даних побудуємо варіаційний ряд показника врожайності і розрахуємо ймовірність (табл. 3.3).

Таблиця 2 - Інтервальний варіаційний ряд

Межі інтервалів врожайності, ц/га	Частота	Ймовірність
10-20	1	$1/25=0,04$
21-30	3	$3/25=0,12$
31-40	6	$6/25=0,24$
41-50	9	$9/25=0,36$
51-60	4	$4/25=0,16$
61-70	2	$2/25=0,08$
Всього	25	1,0

Графічно гістограма розподілу ймовірностей меж очікуваної врожайності має вигляд:

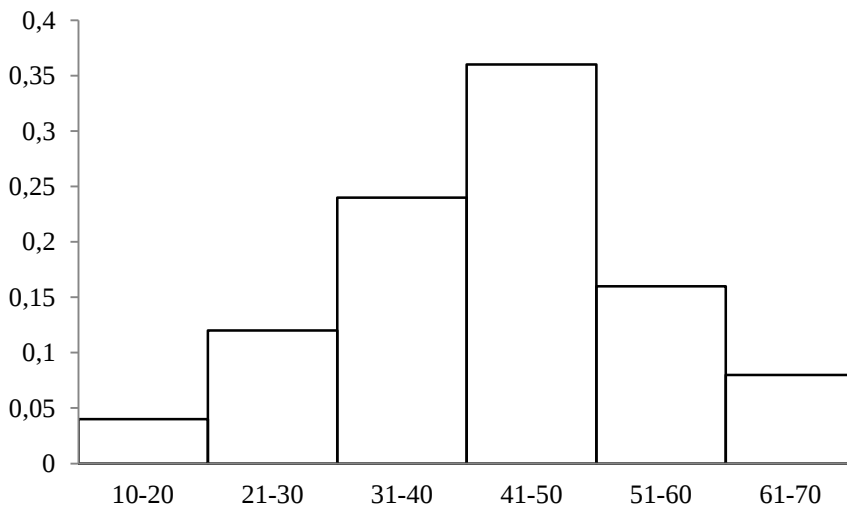

Рисунок - Гістограма розподілу.

Сума ймовірностей усіх можливих результатів завжди дорівнює одиниці.

Отже, за об'єктивним методом оцінки ймовірностей (формула 3.3) загальна кількість подій (N) повинна складатися з кількості успішних (бажаних) й неуспішних (небажаних) виходів у минулий час, за який є інформація. При невиконанні цієї умови значення ймовірності небажаного результату, а значить, і ризику аналізованого напрямку діяльності буде необґрунтовано підвищеним. Тобто підприємець може оцінити ймовірність ризику в конкретному напрямку діяльності об'єктивним способом лише тоді, коли він має досвід цієї роботи в цьому напрямку або інформацію про результати здійснення подій не з свого досвіду, наприклад, якщо яка-небудь угода здійснювалася у минулому за приблизно однаковими умовами з одним і тим же партнером декілька разів.

Задача 2

Є можливість вибору виробництва та реалізації двох наборів товарів широкого вжитку. За даними відділу маркетингу, яким були проведені обстеження ніші ринку, дохід від виробництва та реалізації першого набору товарів залежить від конкретної ймовірнісної економічної ситуації. Мають місце два рівнозначно ймовірних доходи: 210 тис. грн., за умови вдалої реалізації першого набору товарів і 110 тис. грн. коли результати менш вдалі. Дохід від реалізації другого набору товарів дорівнює в одному випадку 151 тис. грн., але не виключена можливість малого попиту на цю продукцію, коли дохід дорівнюватиме всього 51 тис. грн.

У табл. зведені результати та їх ймовірності, одержані відділом маркетинг

Таблиця - Порівняння варіантів виробництва та реалізації товарів

Варіанти виробництва та реалізації товарів	Результат 1		Результат 2	
	Ймовірність (P_1)	Дохід, тис. грн. (x_1)	Ймовірність (P_2)	Дохід, тис. грн. (x_2)
Перший	0,5	210	0,5	110
Другий	0,99	151	0,01	51

Треба оцінити ступінь ризику і прийняти рішення щодо випуску одного з двох наборів товарів.

Розрахунки сподіваних доходів кожного з варіантів виробництва та реалізації товарів, а також абсолютної та відносної мінливості можливих результатів наведені в табл.

Таблиця - Розрахунок характеристик варіантів виробництва та реалізації товарів.

Можливі результати	Ймовірність (P_i)	Доход, тис. грн. (x_i)	Сподіваний доход, тис. грн. ($x_i \cdot P_i$)	$(x_i - \bar{x})$	$(x_i - \bar{x})^2$	$(x_i - \bar{x})^2 \cdot P_i$
Перший варіант виробництва Результат 1	0,5	210	105	50	2500	1250
Результат 2	0,5	110	55	-50	2500	1250
			160 ($\bar{x}$)	D=2500		
Другий варіант виробництва Результат 1	0,99	151	149,5	1	1	0,99
Результат 2	0,01	51	0,5	99	9801	98,01
			150 ($\bar{x}$)	D=99		

Таким чином, для першого варіанта виробництва абсолютний ступінь ризику, тобто середньоквадратичне відхилення набагато більше в порівнянні з показником другого варіанта: $\sigma_1 = \sqrt{2500} = 50$ тис. грн., а $\sigma_2 = \sqrt{99} = 9,9$ тис. грн. У таких випадках варто перейти до відносних величин щодо показника ризику, тобто до коефіцієнта варіації. Тоді коефіцієнт варіації дорівнює:

$$\text{для першого варіанта виробництва } v = \frac{50}{160} \cdot 100 = 31,2\%,$$

$$\text{для другого варіанта виробництва } v = \frac{9,9}{150} \cdot 100 = 6,6\%.$$

Оскільки $6,6\% < 31,2\%$, то другий варіант є менш ризикованим, ніж перший, і його слід обрати.

Задача 3

Підприємство оцінює ризик того, що покупець сплатить товар у визначений термін при укладанні договору на постачання продукції. При

цьому є інформація про термін сплати рахунків цими партнерами (покупцями) в попередні 10 місяців.

Таблиця 1 - Термін сплати рахунків покупцем продукції підприємства

Місяці		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Термін сплати, днів	Фір-ма А	70	39	58	75	80	120	70	42	50	80
	Фір-ма В	50	63	32	89	61	45	31	51	55	50

Перш за все треба визначити сподіваний термін сплати в наступному місяці, а для цього згідно з формулою розрахуємо ймовірність кожного з варіантів терміну сплати. Тобто в цьому прикладі ймовірність – це частота, з якою в минулому зустрічався той чи інший термін сплати. Ймовірності сплати рахунків зведені у табл. 3.11.

Таблиця 2 - Ймовірність сплати рахунків

Фірма А	Термін, днів (x_i)	70	39	58	75	80	120	42	50	
	Ймовірність (P_i)	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	
Фірма В	Термін, днів (x_i)	50	63	32	89	61	45	31	51	55
	Ймовірність (P_i)	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Сподіваний термін сплати визначаємо згідно з формулою (3.4):

Фірма А:

$$\bar{x}_A = 70 \cdot 0,2 + 39 \cdot 0,1 + 58 \cdot 0,1 + 75 \cdot 0,1 + 80 \cdot 0,2 + 120 \cdot 0,1 + 42 \cdot 0,1 + 50 \cdot 0,1 = 68,4$$

$$\bar{x}_A = 68 \text{ днів}$$

Фірма В:

$$\bar{x}_B = 50 \cdot 0,2 + 63 \cdot 0,1 + 32 \cdot 0,1 + 89 \cdot 0,1 + 61 \cdot 0,1 + 45 \cdot 0,1 + 31 \cdot 0,1 + 51 \cdot 0,1 + 55 \cdot 0,1 = 52,7$$

$$\bar{x}_B = 53 \text{ дні}$$

Ризикованість кожної з угод визначаємо за допомогою середньоквадратичного відхилення згідно з формулою (3.6):

$$D_A (70 - 68)^2 \cdot 0,2 + (39 - 68)^2 \cdot 0,1 + (58 - 68)^2 \cdot 0,1 + (75 - 68)^2 \cdot 0,1 + (80 - 68)^2 \cdot 0,2 + \\ + (120 - 68)^2 \cdot 0,1 + (42 - 68)^2 \cdot 0,1 + (50 - 68)^2 \cdot 0,1 = 498,9$$

$$\sigma_A = \sqrt{498,9} = 22,3 \text{ днів};$$

$$D_B = (50 - 53)^2 \cdot 0,2 + (63 - 53)^2 \cdot 0,1 + (32 - 53)^2 \cdot 0,1 + (89 - 53)^2 \cdot 0,1 + \\ + (61 - 53)^2 \cdot 0,1 + (45 - 53)^2 \cdot 0,1 + (31 - 53)^2 \cdot 0,1 + (55 - 53)^2 \cdot 0,1 + \\ (51 - 53)^2 \cdot 0,1 = 247,5$$

$$\sigma_B = \sqrt{247,5} = 15,7 \text{ днів}.$$

Аналізуючи значення середніх, тобто сподіваних термінів сплат рахунків, а також значення середньоквадратичного відхилення можливих термінів для двох варіантів угод, можна зробити висновок, що укладення підприємством угоди з фірмою В менш ризиковане, тому що й середній термін сплати, і розкид можливих результатів для цієї фірми менші.

Значення коефіцієнтів варіації теж приводить до того самого висновку:

$$v_A = \frac{22,3}{68} \cdot 100 = 33\%, \quad v_B = \frac{15,7}{53} \cdot 100 = 30\%, \quad 30\% < 33\%.$$

Практичне заняття 3. Тема «Врахування ризику в системі економічної безпеки підприємства»

1. Економічне обґрунтування рішення

Запитання 1: Назвіть приклад проекту з високим рівнем ризику

Запитання 2: Чому в формулі розрахунку чистої теперішньої вартості грошові потоки дисконтуються, а капіталовкладення – ні?

Запитання 3: Що означає термін «дисконтування» певної грошової суми?

Запитання 4: Що слід робити, якщо можливі збитки незначні і ймовірність їх настання також незначна?

Запитання 5: Що слід робити, якщо збитки значні, а ймовірність їх настання незначна?

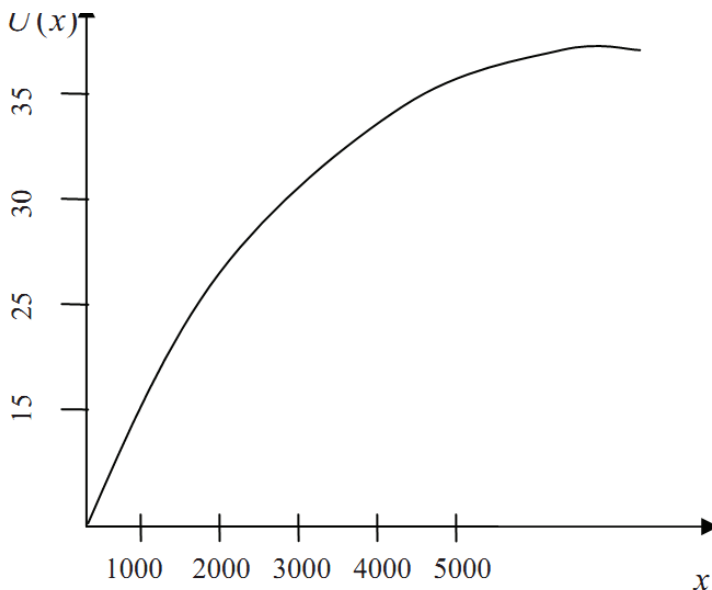
Запитання 6: Що слід робити, якщо можливі збитки значні і значною є ймовірність їх настання?

Запитання 7: Що означає прийняття ризику?

Задача 1

Особа, функція корисності якої зображена на рисунку, має кілька альтернативних варіантів, обираючи місце роботи. Перше місце пов'язане із стабільним доходом у 1000 євро щомісяця, друге – з ризиком – мати дохід у

500 євро з ймовірністю 50% чи дохід у 2000 євро. Третє місце роботи також пов'язане із ризиком: мати дохід 4000 євро з ймовірністю 50% чи не мати жодного доходу.

Яке місце роботи обере дана особа?

Задача 2

Керівництво компанії вирішує, створювати для випуску нової продукції велике виробництво, мале підприємство чи продати право виробництва іншій фірмі. Розмір прибутку, який може отримати компанія, залежить від сприятливого чи несприятливого стану ринку (таблиця).

Таблиця - Очікувані прибутки залежно від ринкових умов

Номер стратегії	Дія компанії	Прибуток компанії, тис. грн.	
		Ринкові умови сприятливі	Ринкові умови несприятливі
1	Будівництво великого виробництва	215 000	- 195 000
2	Будівництво малого підприємства	130 000	- 50 000
3	Продаж патенту	150 000	150 000

Ймовірність сприятливого ринкового середовища становить 0,4, а несприятливого – відповідно 0,6. Визначити, яка можлива дія компанії є найдоцільнішою.

Задача 3

Слід проранжувати наведені нижче контракти за критерієм їх вигідності, використовуючи показники математичного очікування, дисперсії та коефіцієнту варіації.

Контракти		Показники прибутку та його імовірності				М	σ	CV
1	Очікуваний прибуток	- 20	0	10	40			
	Ймовірність отримання прибутку	0.2	0.1	0.4	0.3			
2	Очікуваний прибуток	- 10	10	20	40			
	Ймовірність отримання прибутку	0.2	0.4	0.3	0.1			

Зробіть економічні висновки.

Задача 4

Доходність певного інвестиційного проекту може характеризуватися наведеним нижче законом розподілу:

Таблиця - Розподіл доходу проекту за ймовірністю одержання

Ймовірність одержання доходу (P)	Рівень очікуваного доходу (X) (умовн. од.)
0,2	200
0,5	800
0,3	1000

Провести розрахунок ризик-аналізу

Задача 5

Найчастіше як міру ризику використовують середньоквадратичне відхилення. Чим більше його значення, тим більший ризик. Розглянемо інвестиційні проекти А і В, закони розподілу NPV яких наведено в табл. 3.

Таблиця - Розрахунок середнього очікуваного значення NPV для
двох проектів

Проект А		Проект В	
Можливі значення NPV (XA)	Відповідні ймовірності (PA)	Можливі значення NPV (XB)	Відповідні ймовірності (PB)
100	0.2	-7200	0.2
500	0.4	1000	0.3
700	0.3	3000	0.3
1500	0.1	5000	0.2

Задача 6

Вибрати найменш ризикований варіант капіталовкладень з двох, дані яких наведені нижче.

Перший варіант. Прибуток при середній величині 23 тис.грн. коливається у межах від 12 до 24 тис. грн. Імовірність отримання мінімального прибутку становить 15% максимального - 20%.

Другий варіант. Прибуток при середній величині 18 тис. грн. коливається у межах від 11 до 20 тис. грн. Імовірність отримання мінімального прибутку дорівнює 30%, максимального – 25%.

Практичне заняття 4. Тема «Аналіз ризиків та методи їх оцінювання»

1. Методи кількісної оцінки ризику
2. Основні концепції ризик-менеджменту

Запитання 1: Середньозважене значення усіх можливих результатів, де ймовірність кожного з них використовується як частота або вага відповідного значення, це - ...

Запитання 2: Середньозважене значення за ймовірностями квадратів відхилень можливих результатів від очікуваного, це -

Запитання 3: Наведіть межі зон якісної оцінки різних значень коефіцієнта варіації. Як він розраховується і яка його економічна суть?

Запитання 4: Назвіть та охарактеризуйте межі областей ризику.

Запитання 5: Вкажіть переваги та недоліки методу аналізу доцільності затрат.

Запитання 6: Вкажіть переваги та недоліки експертних методів оцінки ризику

Запитання 7: Назвіть основні етапи розвитку концепції ризик-менеджменту

Запитання 8: Назвіть та охарактеризуйте основні прийоми зниження ризику.

Задача 1

На основ статистичних даних про діяльність машинобудівного підприємства за 3 роки, зокрема про результати виробництва та реалізації гідротурбін, розрахувати коефіцієнт ризику та розподіл його значень.

Рік	Область мінімального ризику	Область підвищеного ризику	Область критичного ризику	Область катастрофічного ризику
2014	0,32	0,33	0,05	0,05
2015	0,35	0,20	0,20	0,05
2016	0,05	0,17	0,25	0,38

Задача 2

Привкладенні капіталу у проект А можливе одержання прибутку у розмірі 25 000 грн. з ймовірністю 0,6, в проект Б можливе одержання прибутку 30 000 грн. з ймовірністю 0,4. Розрахувати очікуване значення одержання прибутку від вкладення капіталу.

Задача 3

Розглянемо два варіанти ризикового вкладення капіталу:

- 1) з ймовірністю 0,6 можна одержати дохід 1 млн. грн. або збиток 0,6 млн. грн. з ймовірністю 0,4;
- 2) з ймовірністю 0,8 можна одержати дохід 2 млн. грн. або збиток 1,5 млн. грн. з ймовірністю 0,2.

Задача 4

На базі статистичних даних за три роки діяльності підприємства в одному з напрямків – зведення будівель та споруд – необхідно розрахувати сподіваний рівень ризику (коефіцієнт ризику).

Загальна частота виникнення втрат визначається як сума частот:

Перший рік діяльності: $F_{заг1}=0,32+0,33+0,05+0,05=0,75$

Другий рік діяльності: $F_{заг2}=0,35+0,2+0,2+0,05=0,8$

Третій рік діяльності: $F_{заг3}=0,05+0,17+0,25+0,38=0,85$

Таблиця - Статистичні дані виникнення втрат у виробничій діяльності підприємства:

Рік	Частота виникнення (F%)				
	Безризикова область $F_{заг}$	Область мінімального ризику F_2	Область підвищеного ризику F_3	Область критичного ризику F_4	Область недопустимого ризику F_5
1	0,75	0,32 (42%)	0,33 (44%)	0,05 (7%)	0,05 (7%)
2	0,8	0,35 (45%)	0,2 (25%)	0,2 (25%)	0,05 (5%)
3	0,85	0,05 (5%)	0,17 (20%)	0,25 (30%)	0,38 (52%)

Задача 5

Інвестор має два бізнес-проекти:

- проект А вимагає інвестиційних витрат в обсязі 400 тис. грн. і забезпечує протягом трьох років грошові потоки по доходам (в кінці кожного року) в розмірі 220 тис. грн.;

- проект Б вимагає інвестиційних витрат в обсязі 200 тис. грн. і забезпечує протягом трьох років грошові потоки по доходам в розмірі 130 тис. грн.

Обидва проекти характеризуються середнім рівнем ризику і будуть оцінюватися по вартості капіталу, що становить 12%. Якому з проектів слід надати перевагу?

Задача 6

Для реалізації проекту необхідні початкові інвестиції в розмірі 250 млн. грн. Менеджери планують отримувати від реалізації проекту щорічні надходження в розмірі 90 млн. грн. Визначити строк окупності цього проекту.

Практичне заняття 5. Тема «Структура та система економічної безпеки підприємства», «Фінансова безпека підприємства»

1. Економічна безпека на рівні держави та регіону
2. Система економічної безпеки підприємства
3. Структура економічної безпеки підприємства
4. Фінансова складова економічної безпеки підприємства

Запитання 1: Назвіть хоча б 5 складових системи економічної безпеки підприємства.

Запитання 2: Що включається технічні в заходи підтримання економічної безпеки підприємства?

Запитання 3: Що передбачають організаційні заходи підтримання економічної безпеки підприємства?

Запитання 4: Що включається в інформаційні заходи підтримання економічної безпеки підприємства?

Запитання 5: Що включається в фінансові заходи підтримання економічної безпеки підприємства?

Запитання 6: Що включається в правові заходи підтримання економічної безпеки підприємства?

Запитання 7: Що передбачають кадрові заходи підтримання економічної безпеки підприємства?

Запитання 8: Що передбачає енергетична безпека держави?

Запитання: Що передбачає грошово-кредитна безпека держави?

Запитання 9: Які три основні критерії оцінюються при оцінюванні фінансової безпеки підприємства?

Запитання 10: Яке нормативне значення частки власного капіталу у вартості всього майна підприємства?

Запитання 11: Які основні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства?

Запитання 12: Яке нормативне значення частки власного капіталу у вартості всього майна підприємства?

Запитання 13: Яка загальна схема розрахунку показників рентабельності?

Запитання 14: Якому рівню фінансової стійкості відповідає стан, коли власних оборотних коштів з надлишком вистачає для фінансування поточних витрат та закупівлі поточних запасів?

Запитання 15: Якому рівню фінансової стійкості відповідає стан, коли власних оборотних коштів вистачає для фінансування поточних витрат та закупівлі поточних запасів?

Запитання 16: Якому рівню фінансової стійкості відповідає стан, коли власних оборотних коштів лише при залученні середньо- і довгострокових кредитів вистачає для фінансування поточних витрат та закупівлі поточних запасів?

Запитання 17: Якому рівню фінансової стійкості відповідає стан, коли власних оборотних коштів лише при залученні коротко-, середньо- і довгострокових кредитів вистачає для фінансування поточних витрат та закупівлі поточних запасів?

Запитання 18: Що таке кризовий фінансовий стан?

Запитання 19: У чому полягає сутність однофакторних дискримінантних моделей?

Запитання 20: Назвіть хоча б три моделі діагностики банкрутства підприємства, який їх економічний зміст

Запитання 21: чим відрізняються висока та середня тяжкість наслідків фінансових загроз?

Запитання 22: Чим відрізняються загрози за формою?

Запитання 23: Який економічний зміст так званої фінансової моделі?

Запитання 24: Чим відрізняються поняття ліквідності і фінансової стійкості?

Запитання 25: Який економіко-математичний зміст моделей визначення ймовірності банкрутства? Це кореляційно-регресійні моделі.

Задача 1

Річний баланс виробничого підприємства «Меридіан» виглядає таким чином

Актив	Значення показника тис. грн.	Пасив	Значення показника тис. грн.
Основні активи	4200	Власні кошти	4700
Запаси сировини	800	Резерви	2000
Незавершене виробництво	150	Довгострокова кредиторська заборгованість	1500
Запаси готової продукції	470	Короткострокова банківська заборгованість	3200
Дебіторська заборгованість	2500	Короткострокова заборгованість	1500
Грошові кошти	400		
Короткострокові фінансові вкладення	4240		
Інші поточні активи	140		
ПІДСУМОК БАЛАНСУ	12900	ПІДСУМОК БАЛАНСУ	12900

Потрібно

1. Розрахувати власні оборотні кошти.
2. Обчислити поточні фінансові потреби.
3. Визначити потенційний надлишок/дефіцит грошових коштів.
4. Розрахувати реальний надлишок/дефіцит грошових коштів.
5. Якщо буде виявлений дефіцит, розрахувати суму необхідного короткострокового кредиту.
6. Зробити висновки щодо економічної безпеки підприємства та запропонувати практичні рекомендації по підвищенню економічної безпеки підприємства, що аналізується.

Задача 2

ТОВ «Квазар» має наступний баланс

Актив	Значення показника тис. грн.	Пасив	Значення показника тис. грн.
Необоротні активи	704	Власний капітал	2236
Оборотні активи, зокрема	3228	Довгострокова кредиторська заборгованість	54
грошові кошти	105	Короткострокова заборгованість по постачальникам	1203
короткострокові фінансові вкладення	---	Короткострокова заборгованість по заробітній платі	118
дебіторська заборгованість (тільки по покупцях)	795	Короткострокова заборгованість перед бюджетом та позабюджетними фондами	321
дебіторська заборгованість інша			
матеріально-виробничі запаси	2328		
ПІДСУМОК БАЛАНСУ	3932	ПІДСУМОК БАЛАНСУ	3932

Потрібно:

1. Розрахувати чистий оборотний капітал
2. Виконати експрес-аналіз ліквідності активів підприємства: розрахувати коефіцієнти поточної, термінової і абсолютної ліквідності

3. Порівняти розраховані значення показників ліквідності з нормативними значеннями і зробити висновки.

4. Зробити висновки та запропонувати практичні рекомендації щодо підвищення економічної безпеки підприємства.

Задача 4

Підприємство за підсумками року має наступний баланс

Актив	Значення показника, тис. грн.		Пасив	Значення показника, тис. грн.	
	на початок року	на кінець року		на початок року	на кінець року
Необоротні активи	4000	3800	Власний капітал	4800	4800
Оборотні активи	8000	9600	Довгострокова кредиторська заборгованість	2500	2500
зокрема грошові кошти	400	800	Короткострокова банківська заборгованість	1200	2400
короткострокові фінансові вкладення	4000	5600	Короткострокова заборгованість по	3500	3700
запаси сировини незавершене виробництво	900	700	постачальниках		
запаси готової продукції	250	300			
дебіторська заборгованість (тільки по постачальниках)	450	900			
	2000	1300			
ПІДСУМОК БАЛАНСУ	12000	13400	ПІДСУМОК БАЛАНСУ	12000	13400

Потрібно:

1. Визначити фактичну структуру капіталу на початок і кінець періоду, порівняти з оптимальною, зробити висновок про тенденції, що намітилися.

2. Перевірити, чи дотримується в балансі «золоте правило» фінансування.

3. Перевірити, чи дотримується в балансі «вертикальне правило» фінансування.

4. Зробити висновки та запропонувати практичні рекомендації щодо підвищення економічної безпеки підприємства.

Задача 5

Розрахувати поріг беззбитковості, поріг рентабельності, запас фінансової міцності (у натуральному і вартісному виразі) і силу операційного важеля при наступних вихідних даних: ціна реалізації одиниці продукції – 100 грн., річний обсяг реалізації – 2000 шт., змінні витрати на одиницю продукції – 65 грн., прямі постійні витрати – 15 тис. грн., непрямі постійні витрати – 5 тис. грн.

Зробити висновки та запропонувати практичні рекомендації щодо підвищення економічної безпеки підприємства.

Задача 6

Виручка від реалізації – 2500 тис. грн., змінні витрати – 1400 тис. грн., постійні витрати – 600 тис. грн., власні кошти – 900 тис. грн., довгострокові кредити – 250 тис. грн., короткострокові кредити – 300 тис. грн., середня розрахункова ставка відсотка за користування кредитом (середньозважена вартість позикових коштів) – 25%.

За наведеними вихідними даними визначити:

1. Скільки відсотків прибутку вдасться зберегти підприємству, якщо виручка від реалізації скоротиться на 10%?

2. Відсоток зниження виручки, при якому підприємство повністю позбавляється прибутку і знов встає на поріг рентабельності.

3. На скільки відсотків необхідно знизити постійні витрати, щоб при скороченні виручки на 15% при колишньому значенні сили дії операційного важеля підприємство зберегло 80% очікуваного прибутку?

4. Рівень ефекту фінансового важеля. Ставка оподаткування прибутку 25%.

5. Зробити висновки та запропонувати практичні рекомендації щодо підвищення економічної безпеки підприємства.

Задача 7

Акціонерне товариство аналізує можливі варіанти розвитку своєї діяльності. Зокрема, розглядається пропозиція щодо закупівлі устаткування для розфасовки продукції, що збільшить постійні витрати, і як альтернативний варіант – залучення додатково фасувальників для ручної

розфасовки, що приведе до зростання частки змінних витрат у виручці. Проаналізуйте динаміку обсягу реалізації в точці беззбитковості залежно від зміни структури витрат при різному рівні постійних витрат. Розгляньте діапазон зміни постійних витрат від 50 до 230 грн. і змінних витрат від 0 до 90% виручки. Результати розрахунків занесіть в таблицю.

Таблиця. Динаміка обсягу реалізації в точці беззбитковості

Постійні витрати, грн.	Частка змінних витрат у виручці %					
	0	10	30	50	70	90
50						
70						
90						
110						
130						
150						
170						
190						
210						
230						

Зробіть висновки та запропонуйте практичні рекомендації щодо підвищення економічної безпеки підприємства.

Практичне заняття 6. «Функціональні складові системи економічної безпеки підприємства»

1. Ринкова складова економічної безпеки підприємства
2. Кадрова складова економічної безпеки бізнесу

Запитання 1: назвіть хоча б три ознаки ослаблення ринкової складової безпеки?

Запитання 2: Які аспекти враховуються при оцінці ринкової складової економічної безпеки (за аналогією із SWOT-аналізом)?

Запитання 3: Як оцінити якість обслуговування споживачів підприємства?

Запитання 4: Як оцінити цінову перевагу продукції підприємства?

Запитання 5: Як визначити частку ринку підприємства?

Запитання 6: Які фактори враховуються при оцінці конкурентоспроможності товару?

Задача 1

Львівська кондитерська фірма «Світоч» продала на внутрішньому ринку в 2015 р. печива на суму $Q_1=700$ тис.грн. На ринку печива за той самий період конкуренти продали аналогічної продукції на 5000 тис. грн. Обсяг найпотужнішого з конкурентів 1050 тис. грн.

Служба маркетингу фірми «Світоч» після ринкових досліджень зробила висновок, що при активній маркетинговій діяльності ємність ринку в 2016 році можна збільшити до $\epsilon=8500$ тис. грн.

Визначить:

Запитання 1. Яку частину ринку печива захопила фірма «Світоч» в 2015 році?

Запитання 2. Знайти частину ринку підприємства стосовно основного конкурента в 2016 році.

Запитання 3. Наскільки використано маркетинговий потенціал фірми з продажу печива?

Задача 2

Визначити середньорічну місткість ринку зубної пасти на основі таких даних про інтенсивність споживання товару:

- кількість споживачів – 270 тис. чол..
- кратність придбання – 2 зубних пасти при одній купівлі.
- середній строк експлуатації зубної пасти – 0,09 року.

Крім цього запропонувати шляхи зростання місткості даного географічного ринку, якщо відомо, що чисельність населення змінюватися не буде.

Задача 3

Здійснити SWOT - аналіз підприємства за рекомендацією викладача, використавши матрицю:

Задача 4

Необхідно оцінити рівень конкурентоспроможності холодильника марки Greenshild по відношенню до холодильника LG марки. Вихідні дані представлені у таблиці 1, 2.

Таблиця - Основні технічні характеристики холодильників

№ з.п.	Показники	Greenshild	LG	Вагомість параметра
1.	Загальний корисний об'єм, л	301	323	0,2
2.	Об'єм морозильної камери, л	83	101	0,25
3.	Потужність заморожування, кг/добу	5	8	0,3
4.	Рівень шуму, дБ	38	42	0,25

Таблиця - Вихідні дані для розрахунку вартості експлуатації холодильників

№ з.п.	Показники	ARDO	LG
1.	Ціна, грн.	16700	18800
2.	Витрати електроенергії в рік, кВт-год.	256	540
3.	Термін служби. років	8	10
4.	Витрати на ремонт та обслуговування, грн.	9500	9000

Задача 5

Підприємство перейшло до виробництва пральних машин нового покоління з коефіцієнтом споживчої вартості 0,92 і ціною 15200 грн. Фірми конкуренти пропонують подібну продукцію з дещо нижчими споживчими властивостями 0,76 за ціною 14060. Визначте показник конкурентоспроможності нових пральних машин та ціну нового товару, при якій його конкурентні можливості та товарів фірм конкурентів будуть однаковими.

Практичне заняття 7. Тема «Функціональні складові системи економічної безпеки підприємства»

1. Екологічна безпека підприємства
2. Інформаційна складова економічної безпеки

Запитання 1: Чим відрізняється екологічний податок від штрафу за забруднення?

Запитання 2: Чим відрізняється екологічний податок від збору за користування (наприклад, водокористування)?

Запитання 3: Яким чином нараховується екологічний податок?

Запитання 4: Які види еколого-економічних збитків Ви можете назвати?

Запитання 5: Які фактори сприяють зростанню ризику надзвичайних ситуацій?

Запитання 6: Яка основна причина надзвичайних ситуацій?

Запитання 7: Назвіть три складові формули оптимізації екологічних витрат та витрат?

Запитання 8: Опишіть механізм виникнення збитків підприємства при надзвичайних ситуаціях.

Задача 1

При вибуху ємності з хімічною речовиною підприємство може понести збитки в розмірі 20 млн. грн. Ймовірність катастрофи становить 23×10^{-3} . Якщо здійснити капіталовкладення в підвищення безпеки в розмірі 2000 тис. грн., то ймовірність вибуху зменшиться до 18×10^{-4} . Термін експлуатації цього обладнання становитиме 10 років. Оцінити доцільність таких капіталовкладень.

Оцінімо річний економічний ефект від зменшення ймовірності вибуху. Ним вважатиметься зменшення річного рівня ризику:

$$\begin{aligned} E &= P(x)_1 - P(x)_2 \\ P(x)_1 &= 20000000 * 23 * 10^{-3} = 460 \text{ тис. грн.} \\ P(x)_2 &= 20000000 * 18 * 10^{-4} = 36 \text{ тис. грн.} \\ \Delta P &= E = 460 - 36 = 424 \text{ тис. грн.} \end{aligned}$$

Розрахуємо коефіцієнт абсолютної економічної ефективності капіталовкладень:

$$E_a = \frac{\Delta P}{KB} = \frac{424}{2000} = 0,21$$

А термін окупності:

$$T_o = \frac{KB}{\Delta P} = \frac{1}{E_a} = \frac{1}{0,21} = 4,72 \text{ роки}$$

Відповідь: Оскільки термін окупності є більшим від запланованого терміну використання обладнання, можна вважати такі капіталовкладення в підвищення безпеки обґрунтованими

Задача 2

Розрахувати коефіцієнт захищеності інформації на підприємстві, якщо відомо, що витрати на захист інформаційних ресурсів становлять 15000 грн., а витрат на придбання інформаційних ресурсів – 60000 грн. Зробити висновки.

Задача 3

Визначити рівень повної, точності та суперечливості інформації, а також рівень економічної безпеки підприємства, якщо відомо, що загальна кількість незалежних свідчень становить 12 Кбайтів, обсяг інформації в розпорядженні особи яка приймає рішення (ОПР) 30% від незалежних свідчень, обсяг інформації необхідної для ухвалення обґрунтованого рішення на 7 Кбайтів більше від особи яка приймає рішення. Обсяг релевантної інформації становить 2 Кбайтів, а кількість незалежних свідчень на користь ухвалення рішення становить 45% від інформації необхідної для ухвалення обґрунтованого рішення.

Задача 4

При перевірці очисних споруд каналізації населеного пункту Донецької області встановлено, що якість стічних вод після очистки не відповідає затвердженим нормам на скид. Фактичні середні показники за останні 2 місяці (61 доба), згідно з результатами відомчої лабораторії, становлять:

Органічні речовини (БСК_{повн}) 21 мгО₂/дм³, при величині затвердженої гранично допустимої концентрації 15 мгО₂/дм³, завислі речовини 18 мг/дм³, при величині затвердженої гранично допустимої концентрації 15 мг/дм³; нафтопродукти 2,0 мг/дм³, при величині затвердженої гранично допустимої концентрації 0,3 мг/дм³;

1,0 мг/дм³ речовини “п”, для якої відсутня ГДК і відповідно не затверджена величина ГДС та допустима концентрація.

Інші показники не перевищували затверджених спеціально уповноваженим органом допустимих концентрацій.

Витрати стічних вод за цей період становили 30 тис. м³/добу.

Склад стічних вод здійснювався у водний об’єкт рибогосподарського водокористування II категорії у межах населеного пункту.

Задача 5

Внаслідок аварії, що сталася на головній каналізаційній насосній станції міста Запорізької області, протягом 12 діб у р. Дніпро за межами міста на ділянці, що визначена як водний об’єкт рибогосподарського користування I категорії, скидались стічні води місцевої каналізації з середньою концентрацією забруднюючих речовин: БСК_{повн} – 115 мгО₂/дм³, завислих речовин – 82,5 мг/дм³, нафтопродуктів – 9,57 мг/дм³, при цьому витрати стічних вод становили 1496,8 м³/год або 35923 м³/добу.

За 12 діб скинуто 431,08 тис. м³ неочищених стічних вод, що призвело до екстремально високого забруднення водного об'єкта нафтопродуктами, вміст яких у контрольному створі досяг 60 ГДК (3,0 мг/дм³).

Задача 6

Протягом 4-х місяців підприємство, розташоване в Лубенському районі Полтавської області, без дозволу на спеціальне водокористування здійснило забір води з р. Удай (басейн р. Дніпро) для виробничих потреб в кількості 17,5 тис. м³ та 3,5 тис. м³ з артезіанської свердловини.

Задача 7

Визначити плату за використання річки для перевезення вантажів за умови, що на протязі року перевозиться 330 тис. тон. вантажів. Нормативи плати за спеціальне використання водних ресурсів для потреб транспорту (крім Дунаю): вантажний самохідний і несамохідний флот — 1,75 коп. з тонн/добу експлуатації флоту; пасажирський флот, що експлуатується — 0,20 коп. за 1 місце/добу експлуатації флоту.

Задача 8

Визначити плату за використання води з річки Дністер для промислових потреб, якщо за рік було використано 30 тис. м³ води. Норматив плати за спеціальне використання водних ресурсів з поверхневих водних об'єктів для р. Дністер — 3,02 коп./куб.м.

Задача 9

Підприємство здійснює викиди шкідливих речовин в річку в межах дозволених лімітів, за що сплачує збір за скиди в розмірі 45 тис. грн. в рік. Планується спорудити очисні споруди, що дозволять зменшити скиди і відповідно плату збору до 5 тис. грн. на рік. Вартість необхідного обладнання — 180 тис. грн. Воно розраховане на 10-річний термін експлуатації, а щорічні додаткові експлуатаційні витрати складатимуть 6 тис.

грн.. Визначити коефіцієнт абсолютної економічної ефективності таких капіталовкладень та їх термін окупності.

Задача 10

Підприємство здійснює викиди шкідливих речовин в річку в межах дозволених лімітів. Дані по об'ємах скидів та сплачених зборах наведені у таблиці:

Таблиця - Дані по об'ємах скидів та сплачених зборах

Показники	Рік					
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Об'єм скидів, тон	20	23	14	27	24	14
Сплата збору в межах лімітів, т.грн	200	200	140	200	200	140
Сплата збору понад ліміт, т.грн.	-	150	-	350	200	-

Визначити економічний ефект від спорудження очисних споруд та економічну ефективність, якщо їх вартість – 1200 тис. грн., а термін експлуатації – 10 років.

Задача 11

Інвесторам представлені два варіанти інвестування проекту водоохоронних заходів на підприємстві. Необхідно обрати кращий варіант інвестування за індексами доходності та періодами окупності капіталовкладень. Для здійснення процесу дисконтування прийнята відсоткова ставка 10%.

Таблиця – Вихідні дані

№	Показник	1 варіант	2 варіант
1	Сума інвестиції, тис. грн.	15200	16400
2	Період реалізації, роки	4	4
3	Щорічні грошові потоки, тис. грн.		
	1 рік	6000	4200
	2 рік	5400	5750
	3 рік	4700	7800
	4 рік	4500	6300
Всього:		20600	24050

Задача 12

Збитки від втрати деревини та інших лісових ресурсів Державного підприємства лісового господарства внаслідок можливого виникнення НС з

урахуванням коефіцієнта продуктивності лісів за типами лісорослинних умов становлять 1170,922 млн. грн.

Відома наступна статистична інформація про частоту лісових пожеж в Україні.

Таблиця - Лісові пожежі по Україні з 2020 по 2024 рр.

Показники	Одиниця виміру	Роки				
		2020	2021	2022	2023	2024
1.Площа, пройдена пожежами, всього	га	4252	3214	10353	3995	13061
в тому числі:						
лісова площа	га	4101	3178	10040	3137	12673
з них вкрита лісом	га	4101	3178	10030	3137	12671

За даними останніх даних державного обліку лісового фонду, площа земель лісового фонду складає 9,9 млн.га, з них 8,6 млн.га вкрита лісовою рослинністю. Визначити ймовірність пожежі на території лісгоспу, розмір еколого-економічного ризику.

Розрахуйте економічний ефект внаслідок страхування потенційних збитків, яке коштуватиме 300 тис. грн. на рік.

4. ТЕСТОВА ПРОГРАМА

1. Економічна безпека – це:

- а) об'єктивна можливість негативного впливу на певне середовище, систему, механізм, внаслідок чого може бути заподіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану тощо;
- б) ступінь захищеності від негативного впливу внутрішніх або зовнішніх чинників;
- в) стан національної економіки, за якого зберігається економічна стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз з метою реалізації національних економічних інтересів, та задовольняються потреби суспільства, держави.

2. Стан корпоративних ресурсів підприємства, за якого гарантується найбільш ефективне їх використання, для стабільного функціонування та динамічного розвитку, запобігання та стійкості до зовнішніх та внутрішніх негативних факторів – це:

- а) Економічна безпека бізнесу;
- б) економічна безпека держави;

в) економічна культура підприємства.

3. Зосередження уваги на проблемах економічної безпеки було зумовлено:

- а) впровадженням новітніх інноваційних технологій на підприємствах, поширенням комерційного шпигунства;
- б) виникненням різноманітних способів конкурентної боротьби, недосконалим законодавством, корумпованістю державних структур;
- в) ускладненням організаційних структур підприємства, розширенням повноважень управлінського персоналу, зростанням ролі інноваційних технологій.

4. Об'єктом економічної безпеки підприємства є:

- а) особи, підрозділи, служби, установи, що безпосередньо займаються забезпеченням безпеки бізнесу;
- б) різноманітні види діяльності, ресурси підприємства, персонал, що володіє комерційно-таємною інформацією;
- в) структурні підрозділи підприємства.

5. Суб'єктами безпеки підприємства є:

- а) особи, підрозділи, служби, установи, що безпосередньо займаються забезпеченням безпеки бізнесу;
- б) різноманітні види діяльності, ресурси підприємства, персонал, що володіє комерційно-таємною інформацією;
- в) структурні підрозділи підприємства.

6. До внутрішніх загроз економічній безпеці належать:

- а) нерациональна структура експорту, низька конкурентоспроможність експорту, слабка розвиненість партнерських відносин;
- б) деформована структура виробництва, неефективність управління, втрата значної частки науково-технічного потенціалу;
- в) нерациональна структура експорту, деформована структура виробництва, неефективність управління.

7. До зовнішніх загроз не належать:

- а) імпортна залежність з багатьох видів продукції;
- б) некерований вплив за кордон інтелектуальних і трудових ресурсів;
- в) криміналізація економіки.

8. До внутрішніх загроз не належать:

- а) деформована структура виробництва;
- б) посилення майнового розшарування населення;

в) нераціональна структура експорту.

9. Критерій економічної безпеки – це:

- а) ознака, на основі якої проводиться оцінка, порівняння альтернатив, класифікація об'єктів і явищ;
- б) оцінка стану економіки з позиції найважливіших процесів;
- в) оцінка стану економіки з позиції найважливіших процесів, що відображають суть економічної безпеки.

10. Фінансова безпека підприємства включає:

- а) досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів;
- б) досягнення найбільш ефективного руху грошових потоків;
- в) правове забезпечення діяльності підприємства.

11. Основними функціональними складовими економічної безпеки є:

- а) комплексність, вчасність, безперервність, законність, плановість;
- б) природна, технологічна, людська;
- в) фінансова, інтелектуально-кадрова, техніко-технологічна, політико-правова, інформаційна, екологічна, силова.

12. Інтелектуально-кадрова складова безпеки підприємства– це:

- а) купівля-продаж прав інтелектуальної власності,
- б) збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом;
- в) створення найбільш ефективної інформаційно-аналітичної служби на підприємстві.

13. Техніко-технологічна складова – це:

- а) відповідність застосовуваної на підприємстві технологій найліпшим світовим аналогам за оптимізації витрат ресурсів;
- б) інформаційно-аналітичне забезпечення виробничої діяльності підприємства.
- в) збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом.

14. Політико-правова складова – це:

- а) дотримання Закону України „Про підприємництво”;
- б) уникнення конфліктних ситуацій на підприємстві;
- в) правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства.

15. Інформаційна складова – це:

- а) інформаційно-аналітичне забезпечення усієї діяльності підприємства;
- б) використання на підприємстві інформаційних технологій;

в) збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом.

16. Екологічна складова – це:

- а) правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства;
- б) направлення частини коштів підприємства до екологічних фондів підприємства;
- в) дотримання чинних екологічних норм, мінімізація витрат за забруднення природного середовища.

17. Силова складова – це:

- а) забезпечення фізичної безпеки працівників підприємства і збереження його майна;
- б) збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом;
- в) інформаційно-аналітичне забезпечення усієї діяльності підприємства службою безпеки підприємства.

18. Оцінку фінансової безпеки підприємства найточніше можна виконати на основі:

- а) аналізу його фінансової стійкості;
- б) аналізу достатності оборотних коштів для здійснення виробничо-збутової діяльності;
- в) обидва варіанти правильні.

19. Якщо для функціонування підприємства досить власних оборотних коштів для здійснення виробничо-збутової діяльності можна припустити, що:

- а) фінансова безпека підприємства забезпечена;
- б) Економічна безпека бізнесу забезпечена;
- в) інформаційна складова підприємства забезпечена.

20. Рівень інтелектуальної складової економічної безпеки можна оцінити за:

- а) динамікою обсягів виробництва, темпами росту прибутку, рівнем рентабельності,
- б) плінністю працівників високої кваліфікації, питомою вагою інженерно-технічних працівників і науковців, показником освітнього рівня;
- в) тривалістю виробничого циклу, оборотністю оборотних коштів, тривалістю одного обороту оборотних коштів.

21. Для оцінки рівня інформаційної безпеки доцільніше використовувати такі показники:

- а) коефіцієнт повноти інформації, коефіцієнт точної інформації, коефіцієнт ступневості інформації;
- б) ступінь забезпеченості працівників зовнішніми джерелами інформації;
- в) рівень достовірності інформації, що надійшла на підприємство.

22. За рівнем прогресивності технологій, продукції, технологічного потенціалу можна дати оцінку:

- а) фінансовій складовій економічної безпеки;
- б) кадровій складовій економічної безпеки;
- в) технологічній складовій економічної безпеки.

23. Головна мета економічної безпеки полягає в тому, щоб:

- а) забезпечити його стабільне та максимально ефективне функціонування тепер і високий потенціал розвитку в майбутньому;
- б) забезпечити високу швидкість оборотності оборотних коштів;
- в) отримати найбільш ефективну структуру капіталу підприємства.

24. У процесі оцінки поточного рівня забезпеченості фінансової складової економічної безпеки підприємства підлягають аналізу:

- а) фінансова звітність та результати роботи підприємства, конкурентний стан підприємства на ринку, ринок цінних паперів підприємства;
- б) тільки фінансова звітність за поточний період;
- в) правильної відповіді немає.

25. Якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства належить до:

- а) фінансової складової економічної безпеки;
- б) політико-правової складової економічної безпеки;
- в) техніко-технологічної складової економічної безпеки.

26. Предметом економічної безпеки є:

- а) діяльність суб'єктів економічної діяльності, яка знаходить своє відображення в реалізації принципів, функцій, стратегічної програми або конкретних заходів щодо забезпечення економічної безпеки.
- б) особи, підрозділи, служби, установи, що безпосередньо займаються забезпеченням безпеки бізнесу;
- в) різноманітні види діяльності, ресурси підприємства, персонал, що володіє комерційно-таємною інформацією.

27. Досягнення максимально високого рівня платоспроможності та ліквідності підприємства забезпечить високий рівень такої складової економічної безпеки:

- а) техніко-технологічної;
- б) екологічної;

в) фінансової.

28. Фізична безпека працівників підприємства – один з важливих елементів:

- а) техніко-технологічної складової економічної безпеки;
- б) екологічної складової економічної безпеки;
- в) силової складової економічної безпеки.

29. У забезпеченні економічної безпеки підприємства повинні брати участь:

- а) не лише працівники відповідних служб, а всі працівники підприємства;
- б) начальник служби охорони та підпорядкований йому орган;
- в) топ-менеджери підприємства.

30. Формування системи безпеки на підприємстві залежить від:

- а) місця розташування, рівня прибутковості підприємства;
- б) виду діяльності, фінансових, економічних, виробничих та інших можливостей підприємства;
- в) організаційної структури підприємства.

31. Мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища належить до:

- а) техніко-технологічної складової економічної безпеки;
- б) екологічної складової економічної безпеки;
- в) силової складової економічної безпеки.

32. Кадрова безпека підприємства зорієнтована на:

- а) роботу з персоналом фірми, на ефективність діяльності всіх категорій персоналу.
- б) мінімізацію руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- в) підвищення ефективності роботи відділу охорони праці.

33. Посилення якості планування фінансово-господарської діяльності підвищить рівень такої складової економічної безпеки:

- а) техніко-технологічної;
- б) фінансової;
- в) екологічної.

34. Прогнозування можливої специфіки необхідних технологічних процесів для випуску конкурентоспроможних товарів є важливим

елементом:

- а) техніко-технологічної складової економічної безпеки;
- б) екологічної складової економічної безпеки;
- в) силової складової економічної безпеки.

35. Рівень інтелектуальної складової економічної безпеки можна визначити за:

- а) показником винахідницької активності та освітнього рівня;
- б) показниками ліквідності та платоспроможності;
- в) коефіцієнтом випередження темпів росту продуктивності праці над темпами росту заробітної плати.

36. Яку з наведених передумов економічної безпеки підприємства доцільно віднести до позитивних?

- а) декларативний характер державно-правового регулювання;
- б) відсутність проявів монополізації товарних ринків;
- в) фінансова обмеженість органів державного регулювання.

37. Яку з наведених передумов економічної безпеки підприємства доцільно віднести до негативних?

- а) наявність програми розвитку та підтримки підприємництва органами державного управління;
- б) наявність розвиненої системи самоорганізації підприємств;
- в) наявність адміністративних бар'єрів.

38. Який чинник не сприяє зміцненню економічної безпеки підприємства?

- а) підвищення платоспроможності населення;
- б) підвищення енергоємності та ресурсомісткості виробництва;
- в) удосконалення системи захисту права власності.

39. Оберіть критерій економічної безпеки підприємства в межах складової «економічна незалежність»:

- а) рівень забезпеченості підприємства ресурсним, науковим і виробничим потенціалом;
- б) ефективність фінансово-господарської діяльності;
- в) витратомісткість виробництва.

40. Оберіть критерій економічної безпеки підприємства в межах складової «ефективність функціонування»:

- а) витратомісткість виробництва;
- б) ліквідність і платоспроможність;

в) зростання експортного потенціалу.

41. Оберіть критерій економічної безпеки підприємства в межах складової „здатність до розвитку”:

- а) галузева структура виробництва і її динаміка;
- б) конкурентоспроможність продукції;
- в) ефективність фінансово-господарської діяльності.

42. Оберіть найдоцільніше порогове значення індикатора економічної безпеки підприємства «фондозабезпеченість»:

- а) >1 ;
- б) дорівнює середньому значенню показника в галузі чи економіці України;
- в) більше середнього значення показника в галузі чи економіці України.

43. Оберіть найбільш доцільне порогове значення індикатора економічної безпеки підприємства «частка діючих підприємств»:

- а) $>50\%$;
- б) $>75\%$;
- в) $=50\%$.

44. Оберіть найбільш доцільне порогове значення індикатора економічної безпеки підприємства «операційні витрати на 1 грн реалізованої продукції»:

- а) >1 ;
- б) <1 ;
- в) $=1$.

45. Оберіть найбільш доцільне порогове значення індикатора економічної безпеки підприємства «темпи зростання кількості новостворених підприємств відносно скорочення кількості діючих»:

- а) >1 ;
- б) <1 ;
- в) $=1$.

46. Оберіть найбільш доцільне порогове значення індикатора економічної безпеки підприємства «витрати на інноваційний розвиток відносно валового регіонального продукту або частка нових видів продукції»:

- а) $>5\%$;
- б) $<5\%$;
- в) $>10\%$.

47. До елементів економічної безпеки належать:

- а) економічна незалежність, стійкість, стабільність;
- б) здатність до саморозвитку, стійкість, економічна незалежність;

в) економічна незалежність, стійкість і стабільність, здатність до саморозвитку і прогресу.

48. За рівнем теорія розрізняє такі види економічної безпеки:

- а) тотальна, глобальна, локальна;
- б) міжнародна, державна, регіональна;
- в) міжнародна, локальна, приватна.

49. Міжнародна економічна безпека – це:

- а) стан корпоративних ресурсів підприємства, за якого гарантується найбільш ефективне їх використання, для стабільного функціонування та динамічного розвитку, запобігання та стійкість до зовнішніх та внутрішніх негативних факторів;
- б) комплекс міжнародних умов співіснування, домовленостей та структур, за яких кожній державі – члену світової спільноти забезпечується можливість вільно обирати і здійснювати свою стратегію соціального і економічного розвитку, не зазнаючи зовнішнього тиску і розраховуючи на невтручання, розуміння та взаємоприйнятну і взаємовигідну співпрацю з боку інших держав;
- в) стан національної економіки, за якого зберігається економічна стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз з метою реалізації національних економічних інтересів, та задовольняються потреби суспільства, держави.

50. Стратегія безпеки – це:

- а) сукупність найбільш важливих рішень, направлених на забезпечення програмного рівня безпеки функціонування підприємства;
- б) система поглядів, дій, заходів, рішень в галузі безпеки, що створюють умови, сприятливе середовище для досягнення цілей бізнесу;
- в) оцінка стану економіки з позиції найважливіших процесів, що відображають суть економічної безпеки.

51. Що таке промислове та комерційне шпигунство?

- а) несанкціоноване отримання та використання інформації, яка складає комерційну таємницю;
- б) несанкціоноване отримання, використання або зміна інформації, яка складає комерційну таємницю;
- в) несанкціоноване отримання, використання або зміна інформації, яка складає комерційну цінність або торговий секрет.

52. Що таке торговий секрет?

- а) це будь-яка формула, зразок, виріб, препаративна інформація, яка використовується в комерційній діяльності і надає перевагу над конкурентом;
- б) це будь-яка інформація, яка використовується в комерційній діяльності і надає перевагу над конкурентом;

в) це будь-яка інформація, яка використовується для отримання переваги над конкурентом.

53. Що таке комерційна таємниця?

- а) це інформація, яка не є державною таємницею і пов'язана з діяльністю підприємства;
- б) це інформація, яка не є державною таємницею і пов'язана з будь-якою діяльністю підприємства, що може завадити його інтересам;
- в) це інформація, яка складає державну таємницю і пов'язана з будь-якою діяльністю підприємства.

54. Хто такий інсайдер?

- а) особа, яка розуміється на ринковій економіці;
- б) особа, яка має доступ до конфіденційної ділової інформації;
- в) особа, яка знайома з методами промислового та комерційного шпигунства.

55. Що таке промислова та комерційна розвідка?

- а) це сукупність заходів, які використовуються для боротьби з конкурентами;
- б) це сукупність заходів, які проводяться спеціальними службами;
- в) це система заходів, які проводяться спецслужбами промислових та комерційних структур з метою збору інформації про стан, дії і наміри конкурентів.

56. Що таке промислова та комерційна контррозвідка?

- а) це діяльність, яка здійснюється спецслужбами для боротьби з конкурентом;
- б) це діяльність, яка здійснюється спецслужбами для боротьби з розвідкою конкурента;
- в) це діяльність, спрямована на боротьбу з промисловим та комерційним шпигунством.

57. Де і ким була створена перша приватна розвідувальна служба?

- а) в Єгипті фараонами;
- б) в стародавній Фінікії купцями;
- в) в Італії флорентійськими банкірами.

58. Яка країна першою поширила діяльність своїх секретних служб на економіку?

- а) США;
- б) Великобританія;
- в) Франція.

59. Де і коли вперше був прийнятий державний закон про патенти?

- а) США, 1764 р.;

- б) Великобританія, 1834 р.;
- в) Франція, 1791 р.

60. Які документи та інформація вважаються в Україні комерційною таємницею?

- а) засновницькі документи та будь-яка інформація, пов'язана з виробничою чи комерційною діяльністю фірми;
- б) засновницькі та звітні документи, а також будь-яка інформація про діяльність фірм;
- в) засновницькі, статистичні та звітні документи, а також будь-яка інформація про умови діяльності та діяльність фірми чи підприємства.

61. Яку основну мету переслідує промислова та комерційна розвідка?

- а) захоплення ринків збуту товарів та послуг;
- б) дискредитація або усунення фірми-конкурента;
- в) викрадення найновіших технологій, документів, ідей і впровадження їх на підприємствах конкурентів.

62. Яку основну інформацію зосереджує канал «Текст»?

- а) звітів, доповідей;
- б) реклами;
- в) загальні і спеціальні публікації в пресі.

63. Хто є основними постачальниками інформації для каналу «Фірма»?

- а) клієнти, постачальники, збутовики, банкіри;
- б) загальні та спеціальні публікації в пресі;
- в) консультанти, експерти.

64. Яку інформацію зосереджує канал «Джoker»?

- а) випадкову;
- б) надану банкірами та клієнтами;
- в) надану експертами та консультантами.

65. Як називається документ, в якому зосереджується інформація про конкурентів?

- а) ринкове досьє;
- б) фірмове досьє;
- в) анкета конкурента.

66. Як називається документ, в якому зосереджується інформація про продукцію конкурентів?

- а) фірмове досьє;

- б) товарне досьє;
- в) ринкове досьє.

67. Яку функцію виконує «Ринкове досьє»?

- а) інформує про стан ринків;
- б) характеризує ринок за товарами, споживачами, географією тощо;
- в) оцінює ємність ринку за кожним сегментом, вікном та нішею.

68. Яку функцію виконує «Досьє зовнішніх факторів»?

- а) аналізує основні законодавчі акти, нормативні документи та регулюючі акти місцевої влади;
- б) аналізує основні законодавчі пропозиції та ініціативи, які мають значення для фірми;
- в) характеризує асоціації та об'єднання споживачів.

69. Яку функцію виконує «Досьє конкурента»?

- а) аналізує юридичний статус, активи та фінансове становище фірми-конкурента;
- б) аналізує загальне і фінансове становище, ціноутворення та плани фірми-конкурента;
- в) аналізує становище фірми-конкурента в ринку.

70. Яку функцію виконує «Інсайдерська угода»?

- а) захищає підприємство від промислового шпигунства;
- б) має психологічний вплив на співробітника, який її підписав;
- в) стає предметом юридичного переслідування при розголошенні комерційної таємниці.

71. Що таке ССПІ?

- а) спілка споживачів промислової інформації;
- б) система стратегічної та промислової інформації;
- в) система стратегічної та перспективної інформації.

72. Для якої мети створюється ССПІ?

- а) для отримання стратегічної інформації на перспективу;
- б) для створення банків даних;
- в) для захисту комерційних таємниць.

73. Що таке СТОІ?

- а) система тактичної охорони інформації;
- б) система тактичної та оперативної інформації;
- в) спілка тактичної та оперативної інформації.

74. Для якої мети створюється СТОІ?

- а) для використання контактів співробітників фірми із зовнішнім світом;
- б) для отримання інформації на ярмарках, виставках, конференціях;

в) для обслуговування баз даних.

75. Способи координації діяльності ССП:

- а) централізований і децентралізований;
- б) централізований та алгоритмізований;
- в) децентралізований і неалгоритмізований.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова та ін.; за ред. В. М. Геєця. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 386 с.
3. Економічна безпека підприємства : підручник / за заг. ред. А. М. Дідика. Львів : НУ «Львівська політехніка»; ТзОВ «Видавнича група “Бухгалтери України”», 2019. 624 с. ISBN 978-966-97889-0-0.
4. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 304 с. ISBN 978-966-918-032-2. DOI: 10.31617/np.knute.2021-113.
5. Небава М. І. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2017. 232 с.
6. Сисоліна Н. П. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Кіровоград : КНТУ, 2014. 284 с.
7. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 480 с.
8. Гуменюк В. Я., Міщук Г. Ю., Олійник О. О. Управління ризиками : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2009. 156 с.
9. Шашина М. В., Тульчинська С. О. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. до виконання практичних занять та реферату. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 70 с. Електрон. вид. URL: <https://kpi.ua/book> (дата звернення: 01.09.2025).
10. Кущик А. П. Управління ризиками : навч. посіб. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2024. 119 с. Електрон. вид. URL: <https://znu.edu.ua/textbook> (дата звернення: 01.09.2025).
11. Калініченко О. В. Зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці України. *Інтелект XXI*. 2024. № 2. С. 25–35. DOI: 10.32782/2415-8801/2024-2.4.
12. Безпека підприємництва : монографія / О. С. Гавриш, Л. В. Рибальченко, Е. В. Рижков, С. М. Тютченко та ін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 180 с.
13. Гринюк Н., Докиєнко Л. Фінансова безпека підприємств України. *Scientia fructuosa*. 2021. № 136(2). С. 79–93. DOI: 10.31617/visnik.knute.2021(136)06.
14. Слюз А. Я. Ризик-менеджмент як дієвий інструмент забезпечення стабільності діяльності підприємства. *Академічні візії*. 2023. Вип. 20. DOI: 10.5281/zenodo.10244294.

15. Пігуль Н. Г., Пігуль С. І. Економічна безпека держави: сутність та актуальні загрози. *Бізнес Інформ*. 2024. № 7. С. 6–13. DOI: 10.32983/2222-4459-2024-7-6-13.
16. Хома І. Б., Боберський Р. І. Управління фінансовими ризиками в умовах війни. *Причорноморські економічні студії*. 2023. Вип. 84. DOI: 10.32782/bses.84-7.
17. Hull J. C. Risk Management and Financial Institutions. 6th ed. Hoboken : John Wiley & Sons, 2022. 832 p. ISBN 978-1-119-93248-2.
18. Jorion P. Value at Risk: The New Benchmark for Managing Financial Risk. 3rd ed. New York : McGraw-Hill, 2006. 544 p.
19. Crouhy M., Galai D., Mark R. The Essentials of Risk Management. 2nd ed. New York : McGraw-Hill Professional, 2013. 448 p. ISBN 0071821155.
20. Hubbard D. W. The Failure of Risk Management: Why It's Broken and How to Fix It. 2nd ed. Hoboken : John Wiley & Sons, 2020. 368 p. ISBN 978-1119522034.
21. Fraser J. R. S., Quail R., Simkins B. J. Enterprise Risk Management: Today's Leading Research and Best Practices for Tomorrow's Executives. 2nd ed. Hoboken : John Wiley & Sons, 2021. 768 p. ISBN 978-1119741480.
22. Hopkin P. Fundamentals of Risk Management: Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management. 5th ed. London : Kogan Page, 2018. 480 p. ISBN 978-0749483074.